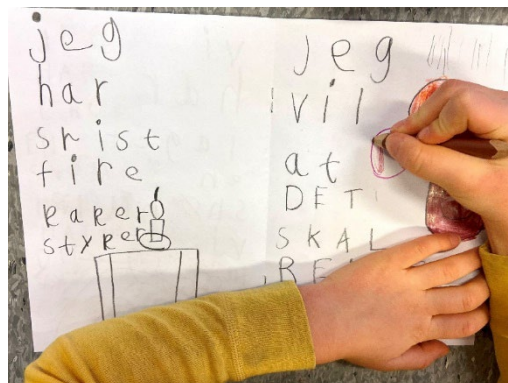

3. Setninger og ord

Mål:

Å leke med setninger og ord, inntil ungene vet at språket består av setninger av ulik lengde, og at disse består av ord som også har forskjellig lengde.

1. Innføring av begrepet setning.

Læreren: "Når vi forteller en veldig kort historie, kan vi kalle den en setning. Når vi skriver, setter vi et punktum til slutt. Det forteller at setningen er slutt."

Den voksne gir noen eksempler på setninger med barna som hovedfigur, som barna gjentar. (Stine sitter. Anders smiler. Kari har en rød genser med striper på. Olav skal stå på skøyter i utetida i dag.). Etter hver setning sier den voksne at det er en setning, og det gjentar ungene også. Deretter kommer ungene etter tur med eksempler på setninger.

2. Læreren sier to setninger; en som tydelig er kort og en som tydelig er lang, og forklarer at ungene nå skal prøve å høre hvilken som er kort/lang. Barna bes om å forklare hvordan de kan vite at en setning er kort/lang, og gjenta den korte/lange. Læreren viser med hendene: Hold høyre hand ved munnen når du snakker, og vis med den venstre at du flytter den lenger og lenger unna etter hvert som du snakker. En kort setning vil gi kort avstand mellom hendene dine, en lang setning gir lang avstand. Velg hvilke hender du bruker slik at det blir riktig lese/skrivereming, sett fra barnas synsvinkel. La barna bruke hendene sine til å finne ut om setningen varer kort -eller lenge når de selv gjentar den.

3. Samme som oppgave 2, denne gangen med "stort" innhold i den korte setningen, og motsatt, for å stimulere til å se bort fra meningsinnholdet, og bare fokusere på varighet/lengde.

Ideer:

Toget kjører.

Musa gjømmes seg i muse-hullet sitt.

Åkeren var kvit.

Snøfnugget daler langsomt ned mot bakken.

Huset er rødt.

Jeg skriver med den nye blyanten min.

4. I eventyret om Pannekaka blir setningene lenger og lenger for hver gang en av ungene snakker. Skriv opp det de sier under hverandre, slik at det blir synlig at setningene blir lenger og lenger. Spør ungene om hvordan vi kan se at det er flere ord i setningen: de er markert med mellomrom. Si setningene, slik at ungene får kjenne i munnen at de blir lenger og lenger. Eventyret er også fint for dramatisering. Dette eventyret mange også mange rimord som en kan jobbe med.

5. Innføring av begrepet ord.

Læreren sier: «Nå skal vi snakke om setninger og ord. Når vi prater, kommer det lyd ut av munnen. En setning er en pratebit som det er flere ord i. Ordene kommer etter hverandre i rekkefølge. Når vi skal skrive, må vi dele opp setningen i ord. Nå skal dere få øve dere i å dele opp prat.» Læreren sier en setning, og holder opp en finger for hvert ord. Læreren sier så en ny setning, og ber en elev gjenta den mens han/hun viser ordene med fingrene. Etterpå teller en hvor mange ord det var i setningen. Vær oppmerksom på at mange barn vil begynne å telle *stavelser* som egne ord.

Spør. "Er *krokodille* et ord? Da teller vi det som ett ord. "

6. Bruk en fortelling eller et eventyr (gjerne Pannekaka) og la ungene telle ord i setningene etter hvert som du leser dem.

7. Samme som oppgave 5, men bruk av markører (for eksempel legoklosser) i stedet for fingrene. Da blir setningen og ordene og deres rekkefølge "synlig" for ungene, man kan peke på et ord og spørre hvilket det er, og man kan bytte plass på dem. Slik kan man lage nye setninger, for eksempel spørsmål.

8. Lage setninger ferdig: Læreren sier noen uferdige setninger, som barna gjør ferdig.

Ideer:

Før var jeg... .	De som leker ute...
..... -Nå er jeg..	Når vi bygger med lego. ..
Hvis jeg går opp på taket...	Om kvelden bruker jeg å...
Når vi spiser..	Hvis ingen vasker opp...
Etter at vi har spist...	Når vi får lekser...
Hvis jeg blir skitten...	Før hadde vi...
Den som har bursdag...	Nå har vi...
Når Liv leser...	Før var det.. .
Før vi går ut.. .	Nå er det.. .
Når vi venter på bussen...	Om vinteren...
Den som går på skøyter...	Om sommeren...

9. Ord og setninger i tekst.

Vi går på setningsjakt i tekster som barna har laget. Er setningene lange/korte? Hvordan ser vi at setningene er lange/korte? Vis at det er mellomrom mellom ordene i setningene når vi skriver dem. Tell ord i setningene. Se på at de lange setningene har flere ord enn de korte.

10. En levende setning I.

Barna får delt ut hvert sitt ord fra en setning. De skal stille seg opp i rekkefølge og gjenta sitt ord når det er deres tur. Når den levende setningen er ferdig, snakker vi om hvor mange ord det er i den. Her kan en godt bruke rim, hvor den enkelte linja allikevel utgjør en selvstendig setning:

Det var en gang en mann.

Han bodde i et spann.

Ei kone hette Anne.

Hun bodde i ei kanne.

11. En levende setning II.

For eksempel "Kari spiser eple".

Læreren gir tre barn hvert sitt av ordene muntlig, og ber dem stille seg i riktig rekkefølge når hun sier setningen. Deretter kan de bytte plass, og vi finner ut hvordan setningen nå høres ut. Samme øvelse også med kort for hvert ord.

12. Korte og lange ord.

Når en har jobbet en stund med setninger og ord, kan en begynne å snakke om at noen ord er korte og andre lange. Dette er et av de kritiske punktene i oppmerksomhetsprogrammet. Barna må helt kunne se bort fra ordets betydning og bare konsentrere seg om formen. Dette punktet krever en god del øvelse. Skriv enkeltord på pappkort. Snakk om hva som gjør at et ord er kort eller langt. Tell lydene i dem når dere sier dem, se på det tilhørende kortet, og tell bokstavene.

13. Deretter får ungene oppgitt to ord, og skal høre hvilket av dem som er kort/ lang. De kan måle med hendene mens de selv gjentar ordene, og noen vil også begynne å markere/telle stavelsene her. På forhånd har læreren skrevet de aktuelle ordene på pappkort. Når barna har svart, får de se pappkortene, og man samtaler om at et ord som høres langt/kort ut, også skrives langt/ kort, med få eller mange bokstaver. Tell bokstavene.

14. Samme som 13, med to og to ord som begynner likt, sjøl om de har ulik lengde.

Ideer:

syk/sykehus

snø/snøre

bok/bokstav

mat/matematikk

kar/karius

baWbaktus

bilfbillig

mor/moro

jan/januar

far/farge

15. Samme som 13, men med ord der innholdet er stort selv om ordet er kort, og motsatt, slik at barna må se bort fra meningen.

Ideer:

lokomotiv/ tog- ku/ melkpakke- blyantkvesser/ sekk- vask/ tørkepapir- fingervotter/ dress- penn/ skrivebok- joggedress/ hus- mus/ edderkopp- rom/ bildebok- bord/ datamaskin- kaffekopp/ duk- mål/ fotballspiller- tavlekritt/ svamp- maleskrin/ vegg- duk/ stearinlys- skolesekk/ tavle- buss/ sykkelhjelme- ark/ viskelær- hårspenne/ lue- musemor/ rev

16. Når barna har lært at setninger består av ord, kan man lage en fortelling sammen. Den voksne begynner å fortelle, men utelater ett ord i hver setning. Barna finner ord som passer inn. Skriv ned historien, og les den opp etterpå. Den kan også kopieres opp og brukes som utgangspunkt for bokstavjakt, ordjakt, setningsjakt.

Ideer:

Det var en gang en nisse og et _____. De bodde i _____. Der var det mange _____. Nissen og (—) likte å _____ med dem. En dag skulle de bak _____. Der så de en _____. Da ble de _____, for (---) ville dem _____. Han _____ og _____. Nissen og (---) _____ så fort de kunne rett til _____. De _____ over, og _____ under _____. Endelig var de hjemme igjen.

Snipp snapp snute så var eventyret ute.